ПРАВОЗНАВСТВО

Чому корупція стає масовою і як її подолати, коли здається, що від тебе нічого не залежить?

Захарчук Валентина · 18.11.2026

Корупція — це не лише хабарі, незаконні домовленості чи зловживання владою. Це явище, яке поступово змінює суспільну свідомість, руйнує довіру між людьми, знецінює чесну працю та формує небезпечне переконання: без зв'язків, грошей і домовленостей справедливості не існує. Чому суспільство звикає до корупції, чому навіть ті, хто її засуджує, іноді стають її учасниками та чи може звичайна людина вплинути на систему, яка здається нездоланною?

Корупція — проблема не лише влади, а й суспільства

Є речі, які людина сприймає як несправедливість незалежно від власного соціального становища. Коли хтось отримує посаду не завдяки професійності, а через особисті зв'язки. Коли державні кошти, призначені для суспільних потреб, використовуються в приватних інтересах. Коли одні змушені дотримуватися правил, а інші можуть їх

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

обходити без наслідків. Коли чесна людина роками працює, але не має тих можливостей, які відкриваються перед тими, хто вміє домовлятися.

Такі ситуації породжують не просто обурення. Вони поступово руйнують віру в справедливість як суспільний принцип.

Для України проблема корупції має особливу вагу. Ми захищаємо незалежність, витрачаємо величезні ресурси на оборону, відновлюємо зруйноване, підтримуємо військових, допомагаємо постраждалим і водночас прагнемо побудувати демократичну державу з дієвими інституціями та рівністю громадян перед законом.

У таких умовах корупція завдає шкоди не лише економіці. Вона послаблює обороноздатність, підриває суспільну довіру, створює відчуття несправедливості й посилює розчарування людей, які щодня докладають зусиль заради спільного майбутнього.

Однак є одна важлива обставина, про яку не завжди хочеться говорити: корупція існує не лише там, де хтось бере хабар. Вона стає масовим суспільним явищем тоді, коли порушення правил поступово нормалізується, коли безкарність сприймається як звичайний порядок речей, а люди починають вважати чесність невигідною життєвою стратегією.

Тому боротьба з корупцією потребує не тільки роботи правоохоронних органів. Вона вимагає зміни суспільних практик, громадянської активності та відновлення моральних орієнтирів.

Чому корупція стає масовою?

Корупція не виникає раптово. Зазвичай вона формується там, де збігаються кілька умов: можливість зловживати повноваженнями, недостатній контроль, особиста зацікавленість і низька ймовірність покарання.

Проте за цими формальними чинниками стоять значно глибші психологічні та суспільні механізми.

1. Безкарність формує переконання, що порушувати правила вигідно

Людина оцінює не лише те, що дозволено законом, а й те, які наслідки матимуть її дії.

Якщо вона бачить, що посадовці роками уникають відповідальності, незаконні рішення залишаються без належної оцінки, а покарання застосовуються вибірково, поступово формується небезпечне переконання: правила існують для тих, хто не має можливості їх обійти.

За таких умов моральні обмеження слабшають. Те, що раніше здавалося неприйнятним, починає сприйматися як цілком звичайна практика.

Особливо руйнівним є вибіркове правосуддя. Коли відповідальність залежить не від

history-teacher.com

тяжкості порушення, а від статусу, впливовості чи зв’язків людини, суспільство втрачає віру в рівність перед законом.

2. Корупція стає частиною повсякденної культури

Один із найнебезпечніших механізмів поширення корупції — її нормалізація.

Вона починається з начебто незначних виправдань:

- «У нас інакше нічого не вирішиш».
- «Усі так роблять».
- «Це просто подяка».
- «Треба допомагати своїм».
- «Навіщо створювати собі проблеми?»
- «Якщо не скористаюся я, скористається хтось інший».

Так формується система побутових виправдань, у якій порушення правил поступово перестає сприйматися як порушення.

Людина може щиро обурюватися масштабною корупцією на державному рівні, але водночас вважати прийнятним неофіційно заплатити за послугу, використати знайомство для обходу встановленої процедури або отримати особисту перевагу завдяки службовому становищу.

Важливо розрізняти різні правові ситуації: не кожна неформальна подяка автоматично є корупційним правопорушенням, а не кожне порушення правил має ознаки злочину. Проте саме звичка шукати привілейований шлях замість справедливої процедури створює сприятливе середовище для корупції.

3. Особистий інтерес переважає над суспільним

Корупція нерідко виникає там, де людина отримує можливість використовувати спільні ресурси для власної вигоди.

Це може бути бюджетна установа, орган місцевого самоврядування, державне підприємство, система публічних закупівель або будь-яка організація, у якій хтось має доступ до ресурсів і право ухвалювати рішення.

Проблема полягає не лише в бажанні отримати більше грошей. Іноді мотивом стають влада, вплив, статус, бажання забезпечити власне оточення або створити систему особистої залежності.

Коли особиста вигода стає важливішою за суспільний інтерес, службові повноваження перетворюються на інструмент приватного збагачення.

4. Непрозорість і надмірна концентрація повноважень

Чим менше громадяни знають про те, як ухвалюються рішення та використовуються кошти, тим більше можливостей для зловживань.

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

Якщо одна особа або невелика група людей фактично контролює розподіл ресурсів, визначає виконавців, погоджує документи й оцінює результати без незалежного контролю, корупційні ризики зростають.

Саме тому важливими є прозорі процедури, відкриті дані, незалежний аудит, конкуренція, розподіл повноважень і дієві механізми оскарження рішень.

Корупцію неможливо подолати лише закликами до чесності. Необхідно створити систему, у якій зловживати владою складніше, а виявляти порушення — простіше.

5. Соціальна нерівність і відсутність довіри

Коли люди бачать, що доступ до можливостей залежить від грошей і зв’язків, вони починають сприймати суспільство як простір нерівних правил.

Це особливо небезпечно для молоді. Якщо дитина або підліток постійно спостерігає, що успіх досягається не завдяки знанням, праці та професіоналізму, а через знайомства й домовленості, у неї може сформуватися викривлене уявлення про справедливість.

Так корупція передає себе наступним поколінням не лише через конкретні порушення, а й через засвоєні життєві моделі.

6. Колективне пристосування: «Я нічого не зміню, тому краще пристосуюся»

Це один із найважливіших психологічних механізмів.

Людина може не підтримувати корупцію, але водночас не протидіяти їй. Вона мовчить, коли бачить порушення, не подає скарг, не вимагає пояснень, не цікавиться використанням бюджетних коштів.

Причини можуть бути різними: страх, брак часу, недовіра до правоохоронних органів, небажання конфліктувати або переконання, що зусилля не матимуть результату.

З часом виникає замкнене коло:

1. Люди не довіряють системі.
2. Через недовіру вони уникають активних дій.
3. Відсутність громадського контролю створює більше можливостей для зловживань.
4. Нові випадки корупції ще більше посилюють недовіру.
5. Люди остаточно переконуються, що нічого змінити неможливо.

Це явище в соціальних науках пов’язують із проблемою колективної дії: навіть якщо більшість людей зацікавлена в чесних правилах, кожен окремо може вважати, що його участь нічого не вирішить.

Саме тому боротьба з корупцією не може ґрунтуватися лише на особистій доброчесності. Потрібні спільні дії та інституції, які забезпечують результат.

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

Чому війна не знищує корупцію автоматично?

Можна було б припустити, що суспільство, яке переживає екзистенційну загрозу, повинно стати більш відповідальним і згуртованим. Частково це справді відбувається. Війна продемонструвала величезний потенціал української солідарності, волонтерства та громадянської самоорганізації.

Однак війна створює й додаткові ризики.

По-перше, зростає обсяг ресурсів, які потрібно швидко розподіляти: оборонні закупівлі, гуманітарна допомога, відновлення інфраструктури, забезпечення військових і постраждалих.

По-друге, необхідність оперативних рішень іноді означає спрощення процедур. Це може бути виправданим безпековими потребами, але водночас потребує належного подальшого контролю.

По-третє, частина інформації обмежується з міркувань безпеки. Проте обмеження публічного доступу не повинно означати відсутність контролю, аудиту та відповідальності.

По-четверте, суспільство перебуває у стані емоційного виснаження. Людям складніше постійно стежити за рішеннями влади, реагувати на порушення та відстоювати свої права.

І нарешті, війна не скасовує особистих інтересів. Людина, яка прагне використати складні обставини для власного збагачення, може робити це навіть тоді, коли країна потребує максимальної відповідальності.

Саме тому боротьба з корупцією під час війни має особливе значення. Це питання не лише економічної ефективності, а й довіри до держави, справедливого використання ресурсів і суспільної стійкості.

Що говорять дослідження про корупцію в Україні?

Щоб зрозуміти масштаб проблеми, важливо спиратися не лише на гучні скандали чи особисті враження, а й на соціологічні та аналітичні дані.

За результатами загальнонаціонального дослідження «Корупція в Україні 2025: розуміння, сприйняття, поширеність», проведеного соціологічною компанією Info Sapiens на замовлення Національного агентства з питань запобігання корупції, 72,2% громадян вважали корупцію дуже серйозною проблемою для країни. Серед представників бізнесу таку оцінку дали 65% опитаних.

Водночас із корупційними ситуаціями протягом досліджуваного періоду особисто стикалися 18,2% громадян і 20,6% представників бізнесу.

Ця різниця між сприйняттям проблеми та особистим досвідом є важливою. Вона показує, що суспільне уявлення про поширеність корупції формується не лише через

history-teacher.com

безпосередні контакти, а й через повідомлення про масштабні зловживання, політичні скандали, інформаційний простір і загальний рівень довіри до державних інституцій.

За результатами Індексу сприйняття корупції Transparency International за 2025 рік Україна отримала 36 балів зі 100 можливих і посіла 104-те місце серед 182 країн. Порівняно з попереднім роком результат покращився на один бал.

Важливо правильно розуміти цей показник: Індекс сприйняття корупції оцінює сприйняття корупції в державному секторі експертами та представниками бізнесу, а не підраховує всі факти корупційних правопорушень.

Ці дані не дають підстав стверджувати, що корупція охоплює кожного громадянина або що всі державні інституції однаково корумповані. Вони, однак, переконливо демонструють масштаб суспільного занепокоєння та необхідність подальших системних змін.

Чому звичайна людина почувається безсилою перед корупцією?

Уявімо ситуацію: громадянин бачить ознаки зловживання бюджетними коштами, несправедливого рішення або використання посадового становища в приватних інтересах.

Він обурюється, обговорює це з близькими, читає новини, але згодом повертається до повсякденних справ.

Чому?

Тому що між усвідомленням проблеми та реальною дією існує психологічна дистанція.

Людина може думати:

- «Я не маю доказів».
- «Мене ніхто не почує».
- «У них усе давно домовлено».
- «Я не хочу мати проблем».
- «У мене немає часу боротися із системою».
- «Навіть якщо повідомлю, нічого не зміниться».

Так формується відчуття набутої безпорадності — стан, за якого людина починає сприймати зовнішні обставини як неконтрольовані й поступово припиняє робити спроби вплинути на них.

Важливо розуміти: не кожна бездіяльність є байдужістю. Іноді людина об’єктивно має обмежені можливості, боїться переслідування або не знає, як правильно діяти.

Проте є принципова різниця між усвідомленням того, що одна людина не здатна самостійно знищити корупційну систему, та переконанням, що жодна її дія не має

history-teacher.com

значення.

Перше — реалістичне розуміння власних можливостей. Друге — пастка безсилля.

Із цієї пастки потрібно виходити не через гучні обіцянки змінити країну, а через конкретні, законні та посильні дії.

Як протидіяти корупції, якщо ти не маєш влади та впливу?

Боротьба з корупцією не обов’язково починається з гучного викриття або масштабної громадської кампанії. Часто вона починається з рішення не погоджуватися на несправедливі правила у власному житті.

1. Не створюйте попит на корупцію

Корупційна система існує не лише завдяки тим, хто отримує незаконну вигоду, а й завдяки механізмам, які дозволяють її пропонувати та підтримувати.

Не пропонуйте неправомірну вигоду, не шукайте незаконних способів отримання привілеїв, не використовуйте знайомства для обходу справедливих процедур.

Якщо вам натякають на необхідність неофіційної оплати, вимагайте пояснити законні підстави платежу та надати офіційні реквізити.

Водночас важливо враховувати ситуації вимагання: людина, яка опинилася під тиском або загрозою, не повинна автоматично прирівнюватися до організатора корупційної схеми. У таких випадках варто звернутися по правову допомогу та обрати безпечний спосіб повідомлення.

2. Не мовчіть, коли маєте конкретні факти

Обурення саме по собі не є інструментом боротьби з корупцією. Значно важливіше правильно зафіксувати інформацію та передати її компетентному органу.

Якщо вам відомі конкретні обставини можливого правопорушення, варто з’ясувати, куди саме належить звертатися.

В Україні працюють спеціалізовані антикорупційні інституції:

- **НАЗК** — Національне агентство з питань запобігання корупції. Займається формуванням антикорупційної політики, контролем дотримання антикорупційних вимог, перевіркою декларацій та роботою із захистом викривачів.
- **НАБУ** — Національне антикорупційне бюро України. Розслідує визначені законом корупційні кримінальні правопорушення, віднесені до його підслідності.
- **САП** — Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Здійснює процесуальне керівництво у відповідних кримінальних провадженнях та підтримує державне обвинувачення.

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

- **ВАКС** — Вищий антикорупційний суд. Розглядає справи, віднесені законом до його юрисдикції.
- **Національна поліція та ДБР** — розслідують інші категорії правопорушень відповідно до визначеної законом компетенції.

Вибір органу залежить від характеру порушення. Не кожен конфлікт, адміністративне порушення чи несправедливе рішення є корупційним злочином.

3. Використовуйте офіційні канали повідомлення

В Україні діє Єдиний портал повідомлень викривачів НАЗК:

https://whistleblowers.nazk.gov.ua

Через нього можна повідомити про можливі факти корупційних або пов’язаних із корупцією правопорушень та відстежувати результати розгляду повідомлення.

Повідомлення може бути анонімним або із зазначенням особистих даних. Водночас юридичний статус викривача залежить від визначених законом умов, зокрема від того, за яких обставин особа отримала відповідну інформацію. Не кожен заявник автоматично набуває статусу викривача.

Для належного розгляду важливо наводити конкретні факти: що сталося, коли, де, хто може бути причетним, які обставини можна перевірити. Не слід подавати припущення як доведені факти.

4. Контролюйте використання бюджетних коштів

Бюджет — це не абстрактні гроші держави чи громади. Це кошти платників податків, які повинні працювати на суспільні потреби.

Громадяни можуть цікавитися:

- як використовуються кошти місцевого бюджету;
- які ремонти та закупівлі здійснюються;
- чи відповідає фактичний результат умовам договору;
- хто є виконавцем робіт;
- чи дотримано встановлених процедур;
- чи оприлюднюються звіти про виконання бюджетних програм.

Для цього існують відкриті державні ресурси, зокрема система публічних закупівель Prozorro та громадський моніторинговий проєкт DOZORRO.

Побачили закупівлю, яка викликає запитання? Перевірте документацію, умови договору та інформацію про виконання. Якщо виявили ознаки порушення, скористайтеся передбаченими механізмами звернення.

Не потрібно бути професійним аудитором, щоб поцікавитися, як використовуються

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

кошти власної громади.

5. Об’єднуйтеся з іншими

Окрема людина має обмежені можливості. Проте громадська організація, ініціативна група, професійна спільнота або місцева громада здатні впливати на рішення значно ефективніше.

Спільні дії можуть включати:

- колективні звернення;
- громадські слухання;
- запити на публічну інформацію;
- участь у громадських консультаціях;
- громадський моніторинг закупівель;
- звернення до депутатів місцевої ради;
- співпрацю з журналістами та антикорупційними організаціями.

Головне — діяти в межах закону, спиратися на перевірені факти й не перетворювати громадський контроль на переслідування людей без належних доказів.

6. Не підтримуйте культуру мовчання

Коли в колективі стає звичним виправдовувати зловживання, важливо не брати участі в їх нормалізації.

Це не означає, що потрібно вступати в конфлікт із кожною людиною або постійно звинувачувати когось у корупції.

Але можна не погоджуватися з порушенням правил, вимагати дотримання процедур, підтримувати чесних колег, не приховувати очевидних зловживань і не використовувати власну посаду для незаконних переваг.

Іноді принципова позиція однієї людини змінює атмосферу в цілому колективі.

7. Підтримуйте незалежну журналістику та громадський контроль

Журналістські розслідування, аналітичні центри та громадські організації відіграють важливу роль у виявленні системних проблем.

Вони досліджують державні закупівлі, аналізують декларації, перевіряють конфлікти інтересів, виявляють невідповідності та інформують суспільство.

Громадянин може підтримати цю діяльність не лише фінансово. Важливо читати перевірені матеріали, поширювати достовірну інформацію, не підміняти факти чутками та вимагати належного реагування на оприлюднені порушення.

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

Чого не варто робити в боротьбі з корупцією?

Важливо, щоб протидія корупції сама не перетворювалася на джерело нової несправедливості.

Не поширюйте неперевірених звинувачень. Підозра не дорівнює доведеній вині. Публічне звинувачення без доказів може завдати шкоди невинній людині та створити правові ризики.

Не намагайтеся самостійно проводити небезпечні розслідування. Не варто незаконно проникати до приміщень, здобувати документи шляхом злому, провокувати правопорушення чи наражати себе на небезпеку.

Не підміняйте правосуддя самосудом. Корупційні правопорушення повинні встановлюватися та розглядатися компетентними органами відповідно до закону.

Не впадайте в цинізм. Переконання, що всі однакові й чесних людей не існує, грає на користь корупційної системи. Воно знецінює тих, хто працює сумлінно, і зменшує готовність громадян захищати справедливі правила.

Не вимагайте від себе неможливого. Ви не зобов’язані самостійно викривати всі порушення країни. Ваша відповідальність — діяти настільки, наскільки дозволяють знання, можливості та безпека.

Чому чесність однієї людини має значення?

Може здатися, що відмова від невеликого порушення нічого не змінює. Що одна людина не може вплинути на систему, у якій роками формувалися неформальні зв’язки та механізми особистої вигоди.

Проте суспільні норми складаються з повторюваних індивідуальних практик.

Коли керівник призначає працівника за професійними якостями, а не за особистими зв’язками, це підтримує принцип справедливості.

Коли працівник не використовує службове становище для власної вигоди, це зміцнює професійну етику.

Коли громадянин відмовляється давати неправомірну вигоду, це зменшує попит на корупційну послугу.

Коли людина повідомляє про конкретне порушення через належний канал, вона створює можливість для перевірки та відповідного реагування.

Коли громада контролює бюджетні витрати, вона зменшує простір для непрозорих рішень.

Жодна з цих дій не гарантує миттєвого результату. Але вони формують середовище, у якому корупційні практики дедалі складніше виправдовувати та приховувати.

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

Чому боротьба з корупцією починається з освіти?

Корупція — це не лише правова чи економічна проблема. Вона безпосередньо пов’язана із системою суспільних цінностей.

Якщо дитина зростає в середовищі, де успіх вимірюється виключно матеріальним достатком, а чесність вважається ознакою наївності, вона може засвоїти небезпечну модель поведінки: головне — отримати бажане, а спосіб досягнення не має значення.

Тому антикорупційне виховання не повинно обмежуватися поясненням, що хабарництво заборонене законом.

Необхідно формувати значно ширше розуміння:

- що таке суспільний інтерес;
- чому правила мають бути однаковими для всіх;
- як виникає конфлікт інтересів;
- чому використання службового становища є зловживанням довірою;
- як пов’язані права людини та відповідальність;
- чому громадський контроль є складовою демократії;
- як відрізняти законні способи розв’язання проблем від корупційних схем.

Особливу роль відіграють уроки історії, правознавства, громадянської освіти та підприємництва. На них учні можуть аналізувати реальні суспільні ситуації, розглядати моральні дилеми, вчитися аргументувати власну позицію та розуміти наслідки корупції для держави й кожного громадянина.

Проте школа не може самотужки сформувати доброчесне покоління, якщо дорослі демонструють протилежні приклади. Слова про справедливість мають підтверджуватися повсякденною поведінкою батьків, педагогів, керівників та представників влади.

Саме тому антикорупційна культура повинна бути не окремою виховною темою, а частиною суспільного способу життя.

Що насправді здатне подолати корупцію?

Було б наївно вважати, що проблему можна вирішити лише вихованням чесних людей. Так само недостатньо створити новий закон або черговий державний орган.

Ефективна протидія корупції потребує одночасної роботи кількох механізмів.

Незалежні інституції. Антикорупційні органи, прокуратура та суди повинні мати можливість діяти професійно, незалежно й без політичного втручання.

Невідворотність відповідальності. Порушення повинні отримувати належну правову оцінку незалежно від посади, статусу чи впливовості особи.

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

Прозорість управління. Громадяни повинні мати можливість контролювати використання бюджетних коштів і розуміти, як ухвалюються рішення.

Зменшення корупційних можливостей. Цифровізація послуг, автоматизація процедур, чіткі критерії ухвалення рішень та усунення зайвих адміністративних бар’єрів можуть зменшувати простір для зловживань.

Захист викривачів. Люди, які добросовісно повідомляють про корупційні правопорушення, повинні мати реальні гарантії конфіденційності та захисту від переслідування.

Громадянська активність. Держава не може ефективно протидіяти корупції без суспільства, яке цікавиться публічними справами та вимагає відповідальності.

Зміна суспільних норм. Чесність, професіоналізм, доброчесність і повага до закону повинні ставати ознаками суспільного авторитету, а не приводом для насмішок.

Жоден із цих механізмів не є самодостатнім. Вони повинні працювати разом.

Замість висновку: не дозволяйте безсиллю стати нормою

Мабуть, найнебезпечніший наслідок масової корупції — навіть не втрачені кошти, хоча їхні масштаби можуть бути величезними. Найнебезпечніше те, що вона поступово змінює уявлення людей про нормальне життя.

Коли чесність починають вважати слабкістю, справедливість — недосяжною розкішшю, а порушення правил — необхідною умовою успіху, суспільство опиняється перед моральною кризою.

Люди перестають вірити одне одному. Професіонали втрачають мотивацію. Молодь не бачить сенсу докладати зусиль. Громадяни віддаляються від суспільного життя, а держава втрачає довіру тих, заради кого повинна працювати.

Для України, яка бореться за незалежність і прагне стати сильною демократичною державою, ці наслідки особливо небезпечні.

Ми не можемо вимагати від військових мужності, від волонтерів самопожертви, від учителів відповідальності, від громадян сплати податків і дотримання законів, якщо водночас дозволяємо окремим людям використовувати суспільні ресурси для власного збагачення.

Справедливість не може бути вибірковою. Закон не повинен залежати від прізвища. Державна посада не може бути привілеєм, який дозволяє стояти над суспільством.

Водночас важливо не піддатися іншій небезпеці — переконанню, що все втрачено і змінити вже нічого неможливо.

Саме таке переконання створює найкращі умови для збереження корупційних

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047

практик. Адже система, яка не зустрічає опору, отримує можливість відтворювати себе знову і знову.

Не кожен може стати антикорупційним активістом. Не кожен має час, знання чи можливості для масштабної громадської діяльності. Але кожен може почати з власної поведінки, відмови від незаконних переваг, небайдужості до спільних справ і готовності захищати справедливі правила.

Не потрібно бути впливовою людиною, щоб вимагати прозорості. Не потрібно мати посаду, щоб дотримуватися принципів. Не потрібно володіти владою, щоб не підтримувати неправду.

Корупція стає масовою не за один день. Вона формується через тисячі маленьких поступок, виправдань і мовчазних згод. Але й суспільна нетерпимість до неї формується через тисячі щоденних рішень — не обманювати, не брати, не давати неправомірної вигоди, не використовувати чужу довіру, не миритися з очевидною несправедливістю.

Ми не можемо одноосібно змінити всю систему. Але можемо не дозволити їй повністю визначати наші переконання та поведінку.

І, можливо, саме з цього починається справжня суспільна зміна: з моменту, коли людина перестає запитувати лише «Чому нічого не змінюється?» і починає запитувати себе: «Що саме я можу зробити, щоб правила стали справедливішими хоча б там, де від мене щось залежить?»

Сильна держава починається не тільки з інституцій. Вона починається з громадян, які розуміють власну відповідальність, поважають закон і не погоджуються жити за правилами, у яких чесність є винятком.

Джерела та література

1. **Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК).** «Корупція в Україні 2025: розуміння, сприйняття, поширеність». Загальнонаціональне соціологічне дослідження. Завантажити аналітичний звіт (PDF).

2. **Transparency International Ukraine.** Індекс сприйняття корупції — 2025. Аналіз позиції України та чинників, що впливають на антикорупційний прогрес. Ознайомитися з дослідженням.

3. **Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD).** (2025). *OECD Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine*. Аналіз антикорупційної політики, державного управління та механізмів доброчесності в Україні. Переглянути звіт.

4. **Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).** (2026). *Guide on Reporting Corruption*. Практичний посібник щодо повідомлення про корупційні правопорушення та захисту викривачів в Україні. Ознайомитися з посібником.

history-teacher.com

5. **Національне агентство з питань запобігання корупції.** Викривачі корупції: методичні рекомендації, канали повідомлення, права та гарантії захисту. Матеріали НАЗК.

6. **Єдиний портал повідомлень викривачів НАЗК.** Офіційний ресурс для повідомлення про можливі корупційні правопорушення. Відкрити портал.

7. **Transparency International.** Corruption Perceptions Index 2025. Міжнародне порівняльне дослідження сприйняття корупції в державному секторі. Результати дослідження.

8. **Київський міжнародний інститут соціології (КМІС).** Дослідження суспільного сприйняття боротьби з корупцією в Україні, жовтень 2026 року. Переглянути результати опитування.

9. **DOZORRO.** Громадський моніторинг публічних закупівель в Україні. Офіційний сайт проєкту.

10. **Prozorro.** Електронна система публічних закупівель України. Офіційний портал

history-teacher.com

Матеріал для особистого використання. Поширення без посилання на джерело заборонено.
history-teacher.com/?p=2047